

УДК 364.63-027.553

НАСИЛЬСТВО В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ СІМ'І (НА ПРИКЛАДІ АР КРИМ)

Марценюк Тамара Олегівна – кандидатка соціологічних наук, доцентка кафедри соціології Національного університету "Києво-Могилянська академія"

Хуткий Дмитро Олександрович – магістр соціології, старший викладач кафедри соціології Національного університету "Києво-Могилянська академія"

У статті проаналізовано стан насильства в сучасній українській сім'ї, зокрема в АР Крим. Розглянуто гендерні аспекти проблеми насильства в сім'ї, причини та основні форми цього явища. Охарактеризовано роль державного регулювання у вирішенні проблеми сімейного насильства, наведено позитивні приклади попередження насильства в сім'ї. Автори спираються на результати опитування громадської думки мешканців Криму а також глибинних інтерв'ю та експертних опитувань.

Ключові слова: насильство в сім'ї, домашнє насильство, українське суспільство, АР Крим.

В статье проанализировано состояние насилия в современной украинской семье, в частности в АР Крым. Рассмотрены гендерные аспекты проблемы насилия в семье, причины и основные формы этого явления. Охарактеризована роль государственного регулирования проблемы семейного насилия, приведены позитивные примеры предотвращения насилия в семье. Авторы опираются на результаты опроса общественного мнения жителей Крыма а также глубинных интервью и экспертных опросов.

Ключевые слова: насилие в семье, домашнее насилие, украинское общество, АР Крым

In this article situation with family violence in the Ukrainian society (particularly in AR of Crimea) is analyzed. The empirical basis for research is public opinion survey of Crimea citizens and in-depth interviews with experts of national and regional levels. Gender aspects of family violence problems, reasons and main forms of this phenomenon are studied. State regulation of family violence problem is characterized, as far as positive cases of family violence prevention are mentioned.

Ключові слова: family violence, domestic violence, Ukrainian society, AR Crimea.

У Міжнародний день боротьби за ліквідацію насильства щодо жінок, що припадає на 25 листопада 2011 року, в Україні та усьому світі стартувала щорічна акція "16 днів проти гендерного насильства"¹. У лютому 2008 року Генеральний Секретар ООН Пан Гі-мун ініціював кампанію "Разом подолаємо насильство щодо жінок", яка триватиме до 2015 року. Кампанія базується на міжнародно-правових відносинах та політичній волі, а також використовує посилену увагу до цього питання, що знаходить відображення у зростаючій кількості ініціатив, що висуваються партнерами в межах системи ООН, урядами та громадськими організаціями.

Дійсно, масштаби цієї соціальної проблеми є колосальними [1]. У середньому кожну третю жінку б'ють, примушують до сексу або піддають іншим видам знущань їхні партнери протягом спільного життя. Згідно із даними Світового Банку, жінки віком 15-44 років більше ризикують стати жертвою звалтування та домашнього насильства, ніж раку, автомобільних аварій, війни та малярії. Результати кількох глобальних досліджень свідчать, що половина всіх жінок, які померли насильницькою смертю, були вбиті їхніми нинішніми чи колишніми чоловіками або партнерами. Причому насильство проти жінок не обмежується певною культурою, регіоном чи країною. Основним чинником гендерного насильства вважають владні відносини між чоловіками і жінками, а також постійну дискримінацію жінок, гендерну нерівність у суспільстві.

У 2008 р. Україна також приєдналася до всесвітньої ініціативи, започаткувавши Національну кампанію "Стоп насильству!" Як свідчать дані опитувань громадської думки (2009 р.), більше 50% опитаних респондентів потерпали від насильства в сім'ї впродовж свого життя, причому 30% зазнавали насильства у дитячому віці.² У більшості випадків про домашнє насильство до правоохоронних органів не повідомляють, у

© Марценюк Т.О., 2012

© Хуткий Д.О., 2012

¹ Детальніше див. на сайті ПРООН <http://www.undp.org.ua/ua/media/41-democratic-governance/1232-16-days-against-gender-violence-start-in-ukraine>

² Результати дослідження GfK Ukraine на замовлення "Програми рівних можливостей та прав жінок в Україні", яке проводилось впродовж листопада-грудня 2009 року.

той же час 30-40% викликів, що надходять до міліції, стосуються домашнього насильства [2]. У листопаді 2001 р. Верховна Рада України ухвалила перший на теренах СНД Закон України "Про попередження насильства в сім'ї". Отже, на офіційному рівні було визнано як факт існування в суспільстві явища насильства в сім'ї, так і необхідність його профілактики [3]. 7 листопада 2011 р. Міністр закордонних справ України Костянтин Грищенко підписав Конвенцію Ради Європи про попередження та боротьбу з насильством щодо жінок та домашнім насильством³. Ця Конвенція створює всеохоплюючі правові рамки захисту жінок від усіх форм насильства, спрямована на попередження та ліквідацію цього явища, а також передбачає міжнародний механізм моніторингу імплементації її положень на національному рівні.

Очевидно, що задля розв'язання певної соціальної проблеми доцільно її ретельніше дослідити. Саме тому роль соціологічних досліджень є важливою у процесі подолання насильства у сім'ї, що передбачено комплексним підходом до цього явища. В Україні проведено недостатню кількість як загальнонаціональних, так і регіональних соціологічних досліджень явища гендерного насильства, зокрема такої його форми, як насильство у сім'ї.

Загальнонаціональні дослідження цього питання проводяться переважно на замовлення міжнародних організацій (Програмою розвитку ООН, Проектом ЄС "Права жінок та дітей в Україні – комунікаційний компонент", Міжнародним жіночим правозахисним центром "Ла-Страда Україна"). Проект ЄС "Права жінок та дітей в Україні – комунікаційний компонент" (який мав на меті підвищити поінформованість громадськості стосовно питань гендерної рівності та проблеми насильства у сім'ї) замовляв у Київського міжнародного інституту соціології (КМІС) низку опитувань стосовно оцінки рівня поінформованості українців з питань насильства у сім'ї. Так, в рамках оцінки ефективності браслетної кампанії проекту ("Залишайся людиною")⁴ респондентів запитували про проблему домашнього насильства (її актуальність для респондентів, особистий досвід, інтерпретацію з боку респондентів поняття "насильства у сім'ї"). Зокрема, найчастіше респонденти називали такі відомі їм типи насильства як фізичне (91%), психологічне (76%), рідше – сексуальне (46%) й економічне (25%). У даному випадку (зважаючи на високий рівень обізнаності респондентів) доцільно зазначити, що опитування проводилося серед мешканців п'яти великих міст України (Львів, Одеса, Донецьк, Харків, Київ), які брали участь у низці інформаційних кампаній проекту.

"Ла-Страда Україна" фіксує статистику дзвінків на власну Національну гарячу лінію з питань запобігання насильству, провела дослідження "Щорічна вартість домашнього насильства в Україні". Станом на 2007 рік виявилось, що українському платникові податків один випадок насильства в сім'ї обходиться в 1 730 гривень, які йдуть на оплату діяльності міліції, соціальних служб та інших суспільних інститутів, що працюють із наслідками насильства⁵.

Одним з останніх соціологічних досліджень проблематики насильства у сім'ї є всеукраїнське опитування, проведене наприкінці 2009 - на початку 2010 рр. компанією "GfK Ukraine. Growth from Knowledge". У цьому дослідженні розкриті такі теми, як поширеність різних видів насильства в сім'ї, типи агресорів, чинники насильства в сім'ї та реакція жертв на нього. Зокрема, було виявлено, що жертвами насильства в сім'ї були 40% опитаних [4]. Однак досі не висвітлені окремі стереотипи щодо насильства в сім'ї, реакція на насильство в родині сусідів, нормативні уявлення щодо того, які інституції мають долати насильство в сім'ї, оцінка діяльності правоохоронних органів у протидії та мас-медіа у висвітленні насильства в сім'ї, уявлення респондентів щодо необхідних заходів для боротьби з цим явищем, зокрема у системі освіти тощо. Тобто, поодинокі дослідження охоплюють певні аспекти проблеми насильства у сім'ї, але не дають комплексної картини щодо гендерної нерівності, існуючих владних відносин і ставлення до них суспільства.

Дослідження "Гендерний портрет Криму: виклики та перспективи", результати якого презентовано у цій статті, хоча є регіональним, але зате одним із найбільш масштабних комплексних соціологічних досліджень стану гендерних відносин в Україні загалом, та проблеми насильства у сім'ї зокрема. Воно було виконано КМІС за фінансової підтримки Програми рівних можливостей та прав жінок в Україні, яка фінансується Європейським Союзом та Програмою розвитку ООН в Україні, і впроваджується ПРООН⁶. Дослідження проводилося з 29 серпня до 21 жовтня 2011 року. Польовий етап тривав з 12 вересня по 7 жовтня 2011 року.

Виконаний аналіз статистичних даних виявив об'єктивні аспекти гендерної рівності та насильства в сім'ї. Проведене опитування громадської думки, репрезентативне для населення Криму, яке було здійснено методом особистого інтерв'ю за маршрутною вибіркою обсягом у 1225 респондентів і похибкою 2,8%, надало ключову інформацію щодо думок та поглядів громадян стосовно гендерної рівності та насильства в сім'ї у

³ Див. <http://www.undp.org.ua/ua/media/41-democratic-governance/1232-16-days-against-gender-violence-start-in-ukraine>

⁴ Дані надано проектом ЄС "Права жінок та дітей в Україні – комунікаційний компонент" наприкінці 2011 року.

⁵ Дані взято із сайту організації <http://la-strada.org.ua/>. Дослідження проведене Міжнародним центром "Ла Страда – Україна" та Харківським інститутом соціальних досліджень у співпраці з МВС України.

⁶ Повний текст результатів дослідження дивись: Гендерний портрет Криму: виклики та перспективи. Результати соціологічного дослідження. – Запоріжжя: Друкарський світ, 2011. – 188 с.

Криму. Проведення 25 напівструктурованих глибинних інтерв'ю з експертами з гендерної проблематики дало цілісне уявлення про систему відтворення гендерної нерівності та насильства в сім'ї.

Таким чином, мета даної статті – дослідити сучасний стан насильства в сім'ї як соціального явища у Криму. Для досягнення цієї мети були визначені такі завдання: дізнатись про поширеність насильства в сім'ї, з'ясувати уявлення населення про насильство в сім'ї, визначити чинники та перешкоди подолання насильства в сім'ї, а також виявити його наслідки.

З метою отримати узагальнені систематичні оцінки стану гендерної рівності та насильства в сім'ї у Криму, були проведені експертні напівструктуровані глибинні інтерв'ю з експертками із гендерної проблематики⁷. Загалом було проведено 25 експертних напівструктурованих глибинних інтерв'ю за спрямованою квотною вибіркою: 4 із представниками центральної влади України, 6 із представниками влади АР Крим, 9 із представниками НУО та академічних кіл, та 6 – із представниками ЗМІ.

Як уже було зазначено, питання насильства в сім'ї досі залишається в Україні малодослідженим. Згідно з думкою експертки-представниці центральної влади⁸: *"На сьогоднішній день обстеженої по насильству не було проведено соціологічних. Ми сейчас пользуемся исключительно информацией Министерства внутренних дел. Касательно обстежения, то опять-таки, Европейская статистическая комиссия рекомендует каждой стране провести такое обстежение, но оно очень дорогостоящее. Нужно разработать этические принципы как провести интервью с женщиной и с мужчиной, т.е. сами понимаете, не каждая сможет сказать об этом"*.

Незважаючи на факт прийняття окремого закону стосовно попередження насильства в сім'ї, експертки вказують на низку проблемних аспектів цього документу:

"Коли ми розбили за статтю жертв насильства, то перші, хто кричав на нас, - це Міністерство внутрішніх справ. У нас взагалі раніше навіть статистики не було: скільки жінок, скільки чоловіків. Там, наприклад, просто було: жінок звернулось, чоловіків. Але ж у нас в законі чітко ведеться мова про сексуальне насильство, про фізичне, психологічне, про кривдників зміни внесли. Треба ж було побачити, хто є кривдниками, хто є жертвами, по якому насильство більше, де, хто. "А для чого?", "а чому?", "а ми не бачимо сенсу" (Представниця центральної влади України).

Серед причин виникнення насильства в сім'ї експертки загалом називають складні економічні умови, зловживання алкоголем з боку агресора, розповсюджені у суспільстві гендерні стереотипи, а також нездатність розв'язувати сімейні проблеми шляхом діалогу і взаєморозуміння. Так, одна з представниць НУО вважає, що *"Первая причина возникновения домашнего насилия - это легкомысленное вступление в брак. Потому что люди не подготовлены среди молодежи. Среди среднего возраста - это алкогольная зависимость, наркомания у кого-то из членов семей. Еще должно быть терпение, уважение. Отсутствие этих качеств является причиной возникновения домашнего насилия. Если человек видит, что в семье что-то не ладится, то нужно это разрешить. Если сам не можешь решить проблему, нужно найти специалистов, но не решать это варварским методом"*.

Із результатів роботи Національної гарячої лінії представниця НУО зазначає, що *"в Криму на сьогоднішній день не вистачає таких організацій, які б могли надавати юридичну допомогу, могли супроводжувати справи в суді, і наші юристи, вони виїждять на місця, допомагають оформляти документи"*. Стосовно притулків для жертв насильства в сім'ї, то експертки та експерти відзначають їх малу кількість (*"по жертвам насилия у нас 2 центра, один в селе Изумрудном, кризисный центр для людей, пострадавших от домашнего насилия, центр матери и ребенка в селе Чистеньком"* - представниця влади АР Крим). Вони також підкреслюють доцільність більшого рівня інформованості, звертають увагу на невідповідний стан заявлених державою кризових центрів, роботу лише із жертвами насильства, а не кривдниками.

Представниця НУО надала приклад проблемного випадку в Криму, пов'язаного із закладом для потерпілих від насильства: *"І ось в місті Севастополі є медико-реабілітаційний центр для потерпілих від насильства. Він працює вже багато років, там є штат в цьому центрі, якщо цікаво можна на це подивитися, але за всі роки його існування у них не було жодної особи, яка б звернулася до цього центру. Тобто це з офіційної відповіді, яка надана з міста Севастополь. При тому, що і випадків там чимало за ці всі роки було, і фізичного побиття. Для нас це питання, от ми якраз аналізували їх відповідь і були дуже здивовані, а чому така ситуація, чи то ніхто не знає про те, що є такий центр, чи то ніхто не звертається, чи то немає реклами"*.

Серед позитивних тенденцій експертки виділили те, що завдяки успішній співпраці з громадськими організаціями відбувається навчання працівників міліції стосовно питань насильства в сім'ї, що є важливим аспектом у розв'язанні даної проблеми: *"Единственная проблема может стоять в обучении и наличии"*

⁷ Інтерв'ю проводились із 26 вересня по 7 жовтня 2011 року. Експерти для інтерв'ю були обрані зі списку, складеного експертами КМІС і ПРООН (за критерієм найбільшої обізнаності у проблематиці гендерної політики в АР Крим).

⁸ Тут і надалі текст інтерв'ю подано мовою оригіналу. Окрім того, респонденткам і респондентам забезпечено часткову анонімність, адже не вказано їхні прізвища.

специалистов, которые бы занимались этим вопросом. Вот у нас уже который год налаживаются отношения с общественными организациями, и мы проводим обучение участковых инспекторов по вопросам предупреждения насилия в семье, по вопросам торговли людьми. То есть все эти вопросы отрабатываются в комплексе, и они напрямую связаны с вопросами гендерной политики" (Представник влади АР Крим).

Окрім того, експерт із Управління громадської безпеки ГУ МВС України в АР Крим додає: "У нас этот месяц объявлен как "месяц борьбы с насилием в семье". В этом месяце мы достаточно часто приглашали на уровне города центры социальных служб симферопольского горисполкома, мы приглашали представителей кризисного центра для пострадавших от насилия в семье, мы приглашали руководителей центра по коррекционной программе. Мы, по крайней мере, принимали меры для того, чтобы наладить надлежащее взаимодействие. Потому что зачастую бывает так, что милиция работает себе в своем направлении, центры социальных служб – в своем направлении".

Також активну діяльність із попередження насильства у сім'ї ведуть громадські організації, наприклад, Ла-Страда⁹, громадська організація "Відновлення"¹⁰: "Вот, смотрите, у нас есть горячая линия: "Нет домашнему насилию!", "Да счастливой и крепкой семье!". Мы раздаем такие листовки по всем государственным структурам, и они звонят нам. Мы потом даже сами связываемся с милицией, даем адреса тех семей, в которых происходит подобное, принимаем заявления по звонкам соседей".

За результатами експертних інтерв'ю, двоє (з шести) кримських представників мас-медіа зазначили, що насильство у сім'ї – не така важлива проблема, аби приділяти їй увагу у ЗМІ. Можливо саме те, що спеціалісти, які працюють у медіа, не вважають цю тему болочкою, призводить до недостатнього висвітлення проблеми (одна із кримських журналісток: "за всё время, пока я проработала, например, на телевидении и занималась журналистикой этот вопрос ни разу так остро и не вставал. Т.е. не было такой темы, не освещается она настолько у нас"). Представниця медіа зауважує: "Эта тема, она всегда освещалась, но недостаточно активно и мне кажется, что самая главная проблема в том, что проблемы насилия у нас не воспринимают как насилие. Т.е. это обычные бытовые ссоры, обычные бытовые неурядицы. И как принято у нас в Крыму, да и в Украине, что сор из избы не следует выносить. Последние несколько лет я заметила, что этой теме уделяется намного больше внимания. Я думаю, что это связано с тем, что Евросоюз и другие европейские организации более предметно занимаются этим в Украине".

Журналістки підкреслюють важливість інформаційних приводів задля висвітлення тематики гендерної рівності, зокрема, і питання насильства в сім'ї:

"Вы знаете, это происходит волнами. Если происходит какая-то пресс-конференция в Крыму на эту тему или какое-то мероприятие, то тогда об этом говорят. Т.е. говорят о том, что постоянно об этом вещают, рассказывают – нет" (Представниця медіа).

Успішним прикладом співпраці різних акторів процесу впровадження гендерної рівності, зокрема інформування громадськості через акції та канали поширення інформації, експертки називають щорічну інформаційну кампанію, яка проходить також і в Криму "Стоп насильству!", інформаційна кампанія "Залишайся людиною" Програми ЄС "Права жінок і дітей в Україні – комунікаційний компонент"¹¹.

Що стосується думок та поглядів населення АР Крим про насильство в сім'ї, то якщо близько 2/3 опитаних вважають матеріальне (67%) і сексуальне (61,1%) насильство власне насильством, то тільки менше 1/3 розглядають психологічний (29,3%) і фізичний (25,5%) його різновиди як насильство¹². Такий низький відсоток сприйняття фізичного насильства як насильства може означати звичність, і в цьому сенсі "нормальність" фізичного насильства у сім'ї для респондентів.

У відповідях на запитання про особисту важливість насильства в сім'ї фактично виокремлюються дві підгрупи: для більшості (51%) проблема насильства в сім'ї "скоріше" чи "дуже" важлива, і для меншості (33%) – "скоріше" або "зовсім" не важлива. Можливо, це дві підгрупи із наявністю або відсутністю досвіду насильства в сім'ї. На 9% більше жінок (32%), ніж чоловіків (23%) вважають цю проблему "дуже важливою"¹³. Проблема насильства в сім'ї важливіша для мешканців менших населених пунктів (величина кореляції з типом та розміром населеного пункту $\rho = -0,16$)¹⁴.

⁹ <http://la-strada.org.ua/>

¹⁰ <http://crimea.e-gov.org.ua/uk/node/306>

¹¹ Див. <http://vsirivni.com.ua/>

¹² Всі твердження у цій статті, які стосуються одномірних розподілів, розраховані на рівні значущості 0,05.

¹³ Ця та інші гіпотези про значущість різниці відсотків перевірялась за χ^2 -критерієм, а гіпотези про значущість різниці середніх – за t-тестом Стьюдента.

¹⁴ Ця та інші гіпотези про наявність статистичних зв'язків між змінними перевірялись на основі коефіцієнту рангової кореляції Спірмена.

Показово, що близько 2/3 опитаних вважають насильство у сім'ї соціальною проблемою, яка заслуговує на зовнішнє втручання, оскільки "скоріше" або "зовсім" не згодні, що в неї не потрібно втручатись. Проте важлива і розбіжність у тому, що набагато більше жінок, ніж чоловіків (45% проти 30) вважають, що це не внутрішня справа. Натомість більше чоловіків (27%), ніж жінок (19%) згодні, що в це втручатись не потрібно.

У відповідях на запитання про стереотип "Насильство виникає тільки у проблемних сім'ях" респонденти розділились на дві підгрупи: із цим "скоріше" чи "зовсім" не згодні 53%, тобто більшість, і "скоріше" чи "повністю" згодні 32%, тобто виразна меншість. Так само важлива незгода найбільшої частини (48%) опитаних із тим стереотипом, що жінки самі провокують чоловіків до насильства (див. Рис. 1). Очевидно, що саме жінки, які значно частіше є жертвами домашнього насильства, не згодні із твердженням про так звану віктимну поведінку.

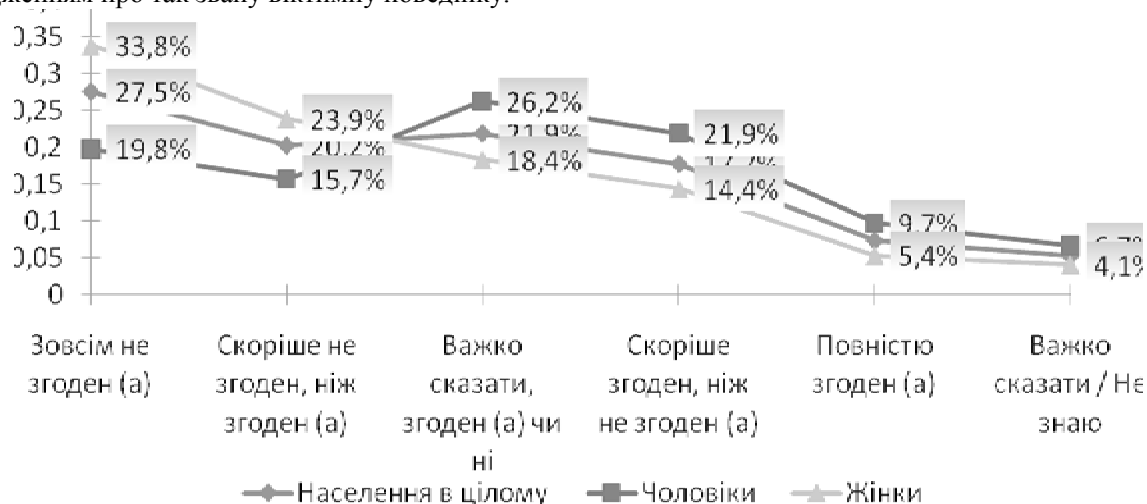

Рисунок 1. Розподіл респондентів за поширеністю стереотипу про те, що жінки самі провокують чоловіків до насильства

Найважливішими чинниками насильства в сім'ї вважають алкоголізм і наркоманію (49%), економічні проблеми (37%), психологічні проблеми агресора (29%). Найбільші розбіжності між чоловіками і жінками виявляються у думках щодо причин насильства в сім'ї в тому, що на економічній залежності жертв наголошують 31% жінок і тільки 19% чоловіків. Натомість на провокації з боку жертв звертають увагу 26% чоловіків і тільки 11% жінок, і психологічну залежність жертв відзначають 27% чоловіків проти 21% жінок.

Запитання стосовно ініціаторів насильства в сім'ї – це одне з небагатьох запитань, де найбільш поширена відповідь – "важко сказати" (ймовірно, через те, що ці респонденти вважають, що у їхніх родинах насильства в сім'ї немає) – 33%. Виокремлюються три основні типи провокаторів насильства в сім'ї: чоловік (28%), дружина (18%) і батьки дружини або чоловіка (13%). Діти та інші родичі значно рідше бувають провокаторами. Характерно, що жінки частіше за чоловіків вважають провокаторами саме чоловіків (37% проти 16% відповідно), а чоловіки частіше за жінок – саме дружин (27% проти 11% відповідно) (див. рис. 2).

Рисунок 2. Розподіл респондентів за відповідями на питання стосовно ініціаторів насильства в сім'ї

В уявленнях мешканців Криму найбільш виправдана реакція на насильство у родині сусіда – звернення до міліції: 24% стверджують, що погрожуватимуть викликати міліцію, а 27% стверджують, що викличуть міліцію одразу. Неформальний соціальний контроль у вигляді особистого втручання виглядає малопоширеним – до нього готові тільки 15%, та й то на словах. Про брак соціальної згуртованості або поширеність соціальної байдужості свідчить і те, що 20% взагалі не втручатимуться. Однак чоловіки й жінки зорієнтовані реагувати по-різному: якщо жінки більше, ніж чоловіки, схильні звертатись до формальних інституцій соціального контролю – погрожувати або одразу викликати, то чоловіки більше за жінок схиляються до протилежних тактик поведінки – не втручатись або втручатись особисто (див. рис. 3).

Рисунок 3. Розподіл респондентів за відповідями на питання, що вони робитимуть, коли в родині сусіда відбуватиметься насильство

На думку опитаних, долати насильство у сім'ї мають: у першу чергу – державні інституції, такі як міліція (74%), державні соціальні служби (56%) та профільне міністерство (37%); у другу чергу – інституції громадянського суспільства, зокрема, громадські організації (44%) та психологічні служби й центри (35%); і в третю чергу – заклади освіти, наприклад, школа (26%). Складається враження, що жінки бачать більш комплексне рішення подолання проблеми насильства в сім'ї через залучення більшої кількості акторів. Зокрема, опитані жінки частіше, ніж чоловіки, зазначали, що деякі інституції мають долати насильство в сім'ї: державні соціальні служби (60% у порівнянні з 50%), громадські організації (49% і 39% відповідно), мас-медіа (21% і 14% відповідно), церква (17% і 10% відповідно).

Роботу правоохоронних органів із реакції на насильство в сім'ї визнають переважно неефективною: як "скоріше" або "зовсім" неефективну її оцінюють 70% мешканців Криму. Проте у даному показнику може відобразитися і загальний рівень критичного ставлення чи недовіри до МВС.

Також зазначимо, що більше 70% опитаних не чули про закон "Про попередження насильства у сім'ї" (хоча закон вже чинний десять років), і тільки 3% знають його зміст. Крім того, майже 90% респондентів не чули про притулки для жертв насильства у Криму, що свідчить про вкрай низьку обізнаність щодо цих закладів.

Серед заходів щодо подолання насильства в сім'ї сумарно лідирують каральні: оперативніша робота правоохоронних органів (44%), ізоляція агресора від сім'ї (27%) та суворіше покарання агресора (25%). Паралельно важливими є дві групи заходів: структурні, наприклад покращення економічного стану населення (40%), та захисні – можливості ефективнішого судового захисту (34%), надання допомоги жертвам (29%). Інформаційний вплив визнається менш важливим: підвищення інформованості населення (26%), осуд агресії у сім'ї (17%), зменшення агресивних образів у ЗМІ (15%). При цьому як захід з подолання насильства в сім'ї покращення економічного стану населення більшою мірою підтримують чоловіки (44%), ніж жінки (37%), а надання допомоги жертвам – більшою мірою жінки (33%), ніж чоловіки (24%).

Важливо зазначити, що 80% опитаних переконані, що держава повинна втручатись у проблему насильства в сім'ї. Хоча знову ж таки відповіді жінок і чоловіків відрізняються: із такою соціальною політикою більшою мірою згодні 85% жінок проти 74% чоловіків. Ще більше респондентів (83%) вважають, що потрібно висвітлювати тематику насильства в сім'ї у закладах освіти. Із цим також згодні на 11% більше жінок, ніж чоловіків. Цей результат є доволі важливим, адже традиційно ще кілька десятків років тому проблема насильства у сім'ї (в тому числі і на міжнародному рівні) вважалася такою, яка не потребує публічного розголосу (це приватне питання в рамках сім'ї і повинно розв'язуватися радше на

індивідуальному рівні). Звісно ж, в XXI столітті ситуація із сприйняттям цієї проблеми суттєво змінилася – тепер це безперечно проблема не індивідуального, а суспільного рівня.

Сфера насильства в сім'ї є законодавчо визначеною і врегульованою, хоча містить низку проблем. Одна з них – низький рівень обізнаності населення із Законом України "Про попередження насильства у сім'ї", який вступив у дію десять років тому. Існує задекларована державна політика із запобігання насильству в сім'ї, однак за усіма ознаками її можна охарактеризувати радше як неефективну. Повнота висвітлення цієї проблеми залишається недостатньою. Недостатньо ефективною також є робота українських і міжнародних громадських організацій. Притулків для жертв насильства в сім'ї бракує і населення мало обізнане про їхнє існування.

Більшість респондентів визнають проблему насильства в сім'ї важливою соціальною проблемою. Як правило, жінки відмічають більший ступінь насильства в сім'ї, ніж чоловіки. Хоча за статистикою жертвами насильства в сім'ї найчастіше є жінки та діти, опитування виявило три основні типи провокаторів насильства в сім'ї: чоловіка, дружину, а також батьків дружини або чоловіка.

Найважливішими чинниками насильства в сім'ї є: структурні чинники (економічні проблеми, гендерні стереотипи); чинники агресорів (алкоголізм і наркоманія, психологічні проблеми агресора, нездатність розв'язувати сімейні проблеми шляхом діалогу і взаєморозуміння) та чинники жертв (економічна залежність жертв, психологічна залежність жертв, фізична слабкість жертв).

На думку опитаних, долати насильство у сім'ї мають такі інституції: по-перше, державні інституції, такі як міліція, державні соціальні служби та профільне міністерство; по-друге, інституції громадянського суспільства, зокрема громадські організації та психологічні служби й центри; по-третє, заклади освіти, наприклад, школа. В уявленнях мешканців Криму найбільш виправдана особиста реакція на насильство у родині сусіда – звернення до міліції. Громадяни переконані, що держава має втручатись у проблему насильства в сім'ї, однак державна політика у цій сфері є радше неефективною.

За даними опитування, серед бажаних заходів подолання насильства в сім'ї сумарно лідирують каральні: оперативніша робота правоохоронних органів, ізоляція агресора від сім'ї та суворіше покарання агресора. Також важливими є дві групи заходів: структурні, наприклад, покращення економічного стану населення, та захисні – можливості ефективнішого судового захисту, надання допомоги жертвам. Інформаційний вплив визнається менш важливим: підвищення інформованості населення, осуд агресії у сім'ї, зменшення агресивних образів у ЗМІ.

Роботу правоохоронних органів щодо попередження і подолання насильства в сім'ї мешканці Криму переважно визнають неефективною. Як зазначила одна з експерток, завдяки успішній співпраці з громадськими організаціями відбувається навчання працівників міліції стосовно питань насильства в сім'ї, що є важливим аспектом у розв'язанні даної проблеми. Крім того, опитана журналістка зауважила брак реальної допомоги жертвам насильства у Криму.

Серед позитивних аспектів попередження і розв'язання проблеми насильства у сім'ї зазначено активну діяльність із попередження насильства у сім'ї, яку ведуть громадські організації (зокрема, Міжнародний жіночий правозахисний центр "Ла Страда Україна"). Крім того, кожен п'ятий опитаний (опитана) у Криму чув (чула) про Національну кампанію "Стоп насильству" у Криму, що свідчить про достатньо велику успішність цієї інформаційної кампанії. Тож цілком виправдано ця кампанія є успішним прикладом співпраці різних акторів процесу впровадження гендерної рівності, зокрема інформування громадськості через акції та канали поширення інформації.

Література:

1. UNITE: To End Violence against Women: Factsheet [Electronic Source] / United Nations Secretary-General's In-depth Study on Violence against Women. – 2006. – 2 p. – Retrieved from <http://www.un.org/en/women/endviolence/pdf/VAW.pdf> (accessed February 6, 2012)
2. Звіт про дотримання прав людини в Україні в 2009 р. [Електронний ресурс] / [Бюро з питань демократії, прав людини і праці Державного департаменту США]. – 2010. – Режим доступу: http://photos.state.gov/libraries/ukraine/164171/pdf/hr10_ukr.pdf (станом на 6 лютого 2012 р.).
3. Становище сімей в Україні (за підсумками 2000-2009 років): Щорічна державна доповідь Президентові України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище сімей та стан реалізації державної сімейної політики / Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту, Державний інститут розвитку сім'ї та молоді. – Київ, 2010. – 227 с.
4. Проблема насильства в українських сім'ях. Соціологічне опитування / за ред. Павлиш С.О. – Запоріжжя : Друкарський світ, 2010. – 52 с.